

NYE HUNDRE ÅR?

Kvalitet gjennom praksisnær forskningskultur
av Aksel Hugo

Tidsskriftet Steinerskolen, Oslo, nr. 1/2007

Om ikke så lenge, det blir vel når årets førsteklasinger går ut fra videregående trinn, har vi hundre år med steinerpedagogisk praksis bak oss. Det er ikke lite! Likevel er det verken tradisjonene eller kvalitetssikringen som kan bære Steinerskolen inn i fremtiden (jfr. Dahlin). Bære den kan bare en innsiktsfull ansvarlighet. Og bære den innsiktsfulle ansvarligheten kan bare en praksisnær forskningskultur, drevet frem av dem som daglig omgås barna, fagene, skolen og lærerutdanningen. Hva kan en slik kultur se ut som i årene som kommer?

En liten begynnelse

Samtidig som Steinerskolene og Forbundet i løpet av 2005 ble kraftig utfordret til å nyformulere og begrunne sin identitet og pedagogisk plattform, fikk Rudolf Steinerhøyskolen en offisiell NOKUT-godkjenning for sitt planlagte mastergradsstudium i Steinerpedagogikk. Forbundets utfordring var i denne situasjonen å utvikle en strategi for arbeidet med kvalitetsutvikling i skolene, høyskolens var å utvikle en forskningsstrategi som skulle ledsage mastergradsprogrammet. Under slik «dobbel ild» var det at ideen om å koble dem oppstod: Hva med å se kvalitetsutvikling og forskningsstrategi for Steinerskolene i sammenheng? Begrunnelsen er jo enkel, og blir innen universitetslivet benyttet som en hovedregel: Kvalitet i utdanningen får man bare når den hele tiden på nytt fornyer seg – det vil si når den hele tiden er forskningsbasert. Kvalitetssikringssystemer sikrer at man gjør det man har sagt man skal gjøre – og dette kan kontrolleres - men de sikrer ikke innholdet i det man gjør. I det øyeblikk man tror at man har den (kvaliteten) og kan fange den gjennom faste formuleringer, i nøyaktig samme øyeblikk er det jo slik at man kan være sikker på at den er borte. Slik er det, og slik har det alltid vært innenfor åndslivet.

Resultatet var at Forbundet og RSH i løpet av våren 2006 arbeidet sammen om en felles søknad om forskningsmidler (Norges forskningsråd) og utviklingsmidler (Utdanningsdirektoratet) til forskning, utdanning og skoleutvikling innenfor Steinerskolen. Disse FoU-prosjektene ble fra Forbundets side bevisst lagt opp slik at de støttet kvalitetsarbeidet og ga innhold til fagplanarbeidet. En modell for å tenke utvikling av en praksisnær forskningskultur både for lærerne, lærerutdannerne og forskerne i Steinerpedagogikk var derved i løpet av 2006 blitt virkelighet. Nå i 2007 vil den videreføres med et tett samarbeid mellom høyskolen og forbundet omkring både fagplanarbeid og forskning.

Utfordringen

Den vitenskapelige komitéen (NOKUT) som vurderte studiene, uttalte seg i denne sammenheng meget positivt til studiets hovedidé, nemlig å utvikle studentenes egen praksisforskning knyttet til egen virksomhet som lærer, og å derigjennom forene personlig, yrkesmessig og akademisk skoling. Samtidig pekte komitéen på den utfordring det ville være å utvikle en forskningsvirksomhet i tråd med denne utdanningsprofilen.

Med referanser til Wittgensteins kritikk av akademisk virksomhet, hvordan den har tendens til å skape begrepsverdener som mister kontakt med den livsverden den som virksomhet er ment å tjene, pekte komitéen på den innebygde fare det er for at en slik høyere utdanning ville miste kontakt med den kunnskapskultur som lever i Steinerskolene. Dette var jo et ganske interessant innspill fra en akademisk komité! Bekymringen de uttrykte, var altså ikke primært rettet mot om dette ville bli "akademisk tungt nok", men om det vil bli "ren akademisering". Hvordan unngår man å skape en steinerpedagogisk forskningskultur som mister kontakt med idéen (Steiners pedagogiske impulser) og virkeligheten (det som lever i Steinerskolene)?

Et slikt innspill fra den komitéen som vurderte mastergradsplanene, var en oppmuntring og en oppfordring til å ta Steiners egen utvidede kunnskapsteori og epistemologi på alvor, og benytte den som utgangspunkt for en steinerpedagogisk forskningsstrategi: Steiner gjorde i en tidlig fase av sitt liv et omfattende kunnskapsteoretisk arbeid (Steiner 1886) som behandler nettopp disse spørsmålene om hvordan "kunnskaping" er en menneskelig skapende aktivitet, på den ene siden berøring med hele mennesket, og på den annen side med det skapende i naturens verden. Den epistemologi som han her i sine tidlige verk utvikler, er inngangsport både til den spirituelle forskningsmetodikk han senere utvikler, og de praktisk-pedagogiske retningslinjene han gir i Steinerskolen. Det ikke tilfeldig at det første verket hans (GA 1) gir kunnskapsteorien. Skal man utvikle en forskningsstrategi, må man tilbake til dette utgangspunktet, til spørsmålet om hva kunnskap og kunnskaping er, hvordan denne virksomheten berører menneskelig væren og øvrig indre skapende virksomhet – og hvordan den indre erkjennelsesvirksomhet kan berøre den ytre naturens verden og dens vesen. Vi må tilbake til spørsmålet om selvforståelsen av det vi bedriver i erkjennende og forskende virksomhet. Og i fagene må vi komme helt inn til kjernen av det som der foregår i elevene både mentalt, sjelelig og fysiologisk.

Betydningen av et utvidet praksisbegrep

Steiners kunnskapsteori (1886) kan kalles en forskningsrapport basert på selviakttagelser av den ubevisste praksis vi bedriver i vår "kunnskaping" knyttet til tenkning og sanseaktivitet. Rent metodisk bygger den på en *utvidelse* av grunnmetoden innen all praksisforskning knyttet til læring innen profesjonene som Donald Schön (1987) beskriver som "reflection-in-action" og "reflection-on-action". Underforstått gir den oss en epistemologi hvor hele spekteret av handlinger, også de sjelelige og kognitive, blir gitt ontologisk status – dvs. virkelighetsverdi. Siden all virksomhet som

har med kunnskap og læring å gjøre, innebærer et dynamisk samspill mellom alle disse sjiktene av fysisk, sjelelig og åndelig deltagelse, og siden steinerpedagogikken fokuserer på å involvere og balansere denne helhet, må en forskningsstrategi for denne pedagogikken romme dem alle.

Tar vi utgangspunkt i konvensjonell praksisforskning, ligger nøkkelen altså i en utvidelse av selve praksisbegrepet til å omfatte også den indre oppmerksomhetshandlingen:

“A first characteristic of our research profile would be a widened concept of Action Research. In contemporary educational research, Action Research is not so much a method as a general approach to research. The basic idea is to involve practitioners by offering cooperation between them and a team of researchers. Practitioners pose questions from their experience, which are often of a practical nature: how can we achieve this, solve this etc. The researchers then more or less transform these questions into questions for research; that is, what do we need to know in order to be able to achieve this or that. The next step is to choose the appropriate research methods which could be anything from statistical tests to qualitative, in-depth interviews. Our widened concept of Action Research would include this, but would further include an even closer link between researchers and practitioners, because they would be one and the same person. The first step in this widening would be to see the relevance for research of Schön’s (1987) notions of reflection-on-action and reflection-in-action. A second step is to extend the concept of action and see that a human deed or practice is not necessarily outer action, a bodily doing or saying something, but may include “inner attentive action” connected to soul and mind. This realisation establishes a link to Steiner’s Philosophy of spiritual activity as he presents it in Philosophy of Freedom” (Steiner 1894).¹

¹ Teksten er hentet fra et pågående arbeid i The Study Counsel (fagrådet) for mastergradsstudiene.

I den metodiske tilnærmingen Steiner benytter og senere utvikler i Frihetens Filosofi (1894) - "sjelelige iakttagelser etter naturvitenskapelig metode" - ligger det inne en forskningsmetodisk utvidelse som føyer iakttagelser av sjelens domene inn i forskningsvirksomheten. Metodisk er det her mulig å knytte direkte an i utvikling av steinerpedagogisk praksisforskning (se seminar om sjelelige iakttagelser som metodevei, i regi av pedagogisk seksjon). I Steiners kunnskapsteori (1886) utvides praksisbegrepet til også å omfatte tenkningen og aktiviteten i sansningen som en form for praksis. I erfaringen av at denne praksis ligger der i kjernen av all vitenskapelig virksomhet, som oppmerksomhetsbevegelser som gjennomtrenger det vi gjør i all form for kunnskap og læring, gis ånden empirisk berøring med forskning og vitenskap. Som Hjalmar Hegge (1995) har vist i sin doktorgradsforelesning, er det forskningsmetodisk en ubrutt linje fra den praksisforskning Steiner gjennomfører knyttet til kunnskapshandlingen (Steiners kunnskapsteori og Frihetens filosofi), til de metodene han utvikler og beskriver i utviklingen av sin åndsvitenskap.

Praksisnær forskerutdanning

I hvert fag lever kunnskapen på sin spesielle måte. Og hver lærer innenfor et fag har sin stil, og sin måte å være god på. Det er jo nettopp dette individuelle det kommer an på – i møtet med det helt og holdent individuelle i barnet - det vet vi jo i forhold til de lærere vi selv har hatt som i øyeblikk betød noe for oss. Dette menneskelige lar seg altså ikke redusere til noe metodisk. Her er Steiner også krystallklar i sine metodiske foredrag: *Hvem* som kommer inn døren til klasserommet betyr noe som ikke kan reduseres til hva og hvordan. Med Steiners egne ord: «Dere vil ikke bli gode oppdragere og lærere om dere bare gir akt på det dere gjør. Dere må først og fremst gi akt på det dere er²». Vi vet det vel egentlig alle sammen. Men hva skal kvalitetssikringen si til noe til slikt?

Den kan si følgende: At kvalitet i skolen oppnås gjennom lærere som integrerer personlig, faglig og yrkesmessig skolering – og får hjelp til det - slik at de jevnt og trutt kan vokse og vorde som lærere. Det finnes ingen motsetning mellom dette idealet og idealet om å utvikle en klar forskerholdning til å gjennomtrengre begrepsmessig det en arbeider med faglig og pedagogisk innenfor sitt felt. Ut fra Steiners utvidete praksisbegrep og denne enkle modellen rundt en praksisnær forskerutdanning ble mastergradsstudiene igangsatt høsten 2005. Som i mesterlæring innen kunst og håndverksfagene er det mye taus (embodied) kunnskap en da møter blant erfarne steinerpedagoger. Kunsten er å hente denne opp, gi den et selvstendig uttrykk og plassere den inn i samtidens pedagogiske landskap og i forhold til Steiner. Forankret i klar epistemologi er det dernest å utvikle eget forskningsspørsmål og metodeveier for å forfølge det systematisk. For tiden er det i alt 32 studenter (fra Norge, Sverige, Danmark, Finland, Tyskland og USA) som er i gang med slike studier. Overraskende mange av dem er det man kan kalle mestere allerede i forhold til kunsten å undervise innenfor sine fag, men ønsker å fordype det de har gjort slik at det

² Den gedigne vekten han legger på akkurat dette punktet understrekes av den lille tilføyelsen: «I grunnen har vi hele den antroposofisk orienterte åndsvitenskapen for å innse betydningen av denne kjennsgjering» (Steiner, 1919, s. 5)

kan få et språk og komme andre til gode. I slutten av mai 2007 vil de første 14 legge fram sine mastergradsoppgaver innen sine fagfelter. En av dem har allerede i år fått tilsagn om videreføring av disse i retning av doktorgradsstudier.

Praksisforskning som kvalitetssikring

En praksisnær forskningskultur behøver ikke nødvendigvis å ha noen formell utdanningsramme omkring seg. Alle typer spørsmål som lever blant lærere og i kollegier knyttet til faglig, didaktisk eller sosialt skolutviklingsarbeid kan rammes inn og systematisk forfølges slik at det kommer flere til gode enn dem som akkurat står oppe i det. Innenfor rammen av det nye Waldorf 3 kurset vil det fra i år av (2007) settes i gang et utviklingsarbeid for videregående lærere som ikke har steinerpedagogisk bakgrunn. Rammen rundt dette kurset legger opp til at lærerne hver for seg og i faggrupper skal utvikle en forskende holdning til sitt eget utviklingsarbeid både faglig og profesjonelt. Samtidig har pedagogisk seksjon tatt ansvar for å utvikle seminarer og kurs som fokuserer på den indre siden av lærerens skoleringsvei. I mars vil de arrangere kurs med Torin Finser, som i USA har leder arbeidet med å utvikle en praksisnær forskningskultur i Steinerskolene.

Forskingskultur blant foreldrene

I foreldrerollen gjør man dag ut og dag inn sine iakttagelser. Man lurer på ting i forhold til hvordan man skal forstå det som foregår i barnets utvikling, og hva slags handlinger som vil være de rette å gjøre i forhold til situasjoner som stadig oppstår. Egentlig er man konstant, om man vil det eller ei – i en forskende rolle overfor både det synlige og skjulte i oppdragerrollen. Godi Keller har i mange år gjennomført foreldrearbeid med siktemålet «hjelp til selvhjelp». Målsettingen er å utvikle blikket for barnet hos foreldrene, men også samtalen om dette både mellom foreldrene og mellom skole og foreldre. Man kunne se for seg her et hundreår hvor samarbeidet mellom foreldre og lærere ikke i så stor grad som nå baserer seg på møtet omkring «praktiske nødvendigheter» eller «konkrete kriser» - men i større grad delt eierskap til spørsmål om forståelsen av barna vi deler ansvaret for gjennom døgnets ulike timer³

Fremtidens felleskap vil ikke lenger kunne bygges på felles svar. Det må bygges på spørsmål som vi kan dele med andre – gjerne over litt tid. I forhold til Steinerskolens sjel inn i nye hundre år, tror jeg dette er den eneste bærekraftige kvalitetssikring.

³På Hurumskolen er det i regi av Foreldreforeningen og Hurmgruppene av antroposofisk selskap arrangert en slik foreldredrevet oppdragelsesnær forskningskultur, ledet av Godi Keller (Foreldreakademiet).

Litteratur:

- Hegge, H. (1988) *Forholdet mellom filosofi og åndstenkning hos Rudolf Steiner*. I Hjalmar Hegge: Essays og debatter, 1993. Antropos forlag.
- Schön, D. (1987) *Educating the Reflective Practitioner*, Jossey-Bass Publishers.
- Steiner, R. (1886) *Grundtræk af en erkjennelsessteori for Goethes verdensanskuelse*. Antroposofisk forlag, København.
- Steiner, R. (1894) *Philosophie der Freiheit*. Rudolf Steiner Verlag.
- Steiner, R. (1919) *Almen kunnskap om mennesket som grunnlag for pedagogikken*. Fjorten foredrag holdt i 1919 oversatt av Mimy Geelmuyden og Signe Roll Wikberg.